

оваквом брачном другу у виду породичне пензије по смрти осигураника који је дотле то издржавање давао. Кад се обавезе издржавања могу преносити на друштвену заједницу као целину, зашто се не би могла преносити на заоставштину дужника као и остали његови дугови?

Положај сугруга повериоца није толико тежак кад је његов брачни друг био у радном односу. Он тада добија пензију и тиме се донекле покрива његово издржавање. Међутим, ствар добија тежи изглед кад дужник није био у радном односу. Тада сугруг поверилац остаје у многим случајевима без средстава за живот, ако му се не призна право издржавања из заоставштине његовог бившег сугруга.

Изгледа, ипак, да не би било право да сродници и тестаментални наследници искључиво наследе заоставштину, а да се сугругу повериоцу одатле не обезбеди издржавање. То је нарочито неправично кад заоставштину наслеђују даљи сродници и тестаментари наследници, они који би се могли убројати у такозване радосне наследнике. Ево зато примера: Брак је разведен искључивом кривицом мужа након десет година брачне заједнице. Жени као неспособној за привређивање признато је право на издржавање. Њен бивши муж умре неколико месеци по разводу. Тада његову заоставштину наследе сродници из трећег наследног реда, дедови потомци. Разведена жена добија из заоставштине само последњи оброк издржавања који није била још наплатила, и ништа више. Тако она стварно остаје без средстава за живот.

Требало би свакако нешто предузети да се овако незгодне ситуације исправе. Најбоље би било да законодавац реши ову ствар и призна брачном другу да може наплаћивати своје издржавање из заоставштине сугруга дужника. Тиме би се ствар пресекала и отклонила неизвесност која сада о томе постоји.

То би се посебно могло постићи на два начина: 1. да се сугругу повериоцу додели један део заоставштине на уживање, 2. да му се додели један део заоставштине у својину.

Др Мехмед Беговић

АКТИ РАСПОЛАГАЊА МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА

— Прилог дискусији о новој кодификацији породичног права —

У свакодневном животу често се сусрећемо са појавом да малолетници, без обзира да ли су старији (мислимо на оне изван радног односа) или млађи, закључују правне послове чија се садржина састоји у куповини карте за биоскоп, дечје позориште, уметничко позориште, оперу, циркус, приредбе, игранку. Деца купују слаткише у продавници и посла-

стичарници, играчке у радњама, школски прибор у књижарама, узимају књиге из библиотеке на послугу, плаћају стан, храну и превоз ако се као ученици школују изван свога места итд. Једном речи, живот нам свакодневно открива веома различите и бројне појаве у чијим се оквири ма врши правни промет а да се тај процес, на први поглед, не може да доведе у склад са општим претпоставкама о пуноважности правних полова. И тако имамо појаву као да се правни промет, у једном одређеном домену, врши изван норми које тај промет регулишу.

Међутим, треба приметити да се тај утисак може стећи, добрим делом, у односу на наше право са обзиром да породично законодавство нема одредби које ту појву регулишу. Због тога, без обзира на полемику која се може водити око питања којим кодексом ову област треба нормирати (да ли новим грађанским закоником или новом кодификацијом породичног права), желимо само да укажемо да је то, пре свега, нужно учинити, а затим да то треба учинити нормама породичног законодавства (1) пошто је у примерима које смо изнели, у суштини у питању однос родитеља односно стараоца према малолетнику када врше своју дужност заступања детета и брине о заштити његових имовинских интереса.

У упоредном праву, овакви или слични акти располагања правима које малолетници чине из своје имовине личним и самосталним радњама, сматрају се, под одређеним условима, пуноважним. Те претпоставке пуноважности одређене су објективним мерилом везаним за одређен узраст (2) и карактеристике самог правног посла. Те карактеристике које овај посао чине пуноважним односе се на: вредност предмета правног посла, природу и намену његовог предмета, порекло средстава којима малолетник располаже и трајање правног посла.

1. **ВРЕДНОСТ ПРЕДМЕТА ПРАВНОГ ПОСЛА.** — По овој концепцији, пуноважност правног посла који малолетник предузима без интервенције законског заступника условљена је вредношћу предмета правног посла. Наиме, инсистира се да је вредност предмета поводом кога настаје правни однос мала. Незнатна или мала вредност предмета правног посла не намеће потребу директног ангажовања родитеља детета односно старатеља

(1) У односу на пунолетне шићенике, који се налазе под старатељством, то је већ учињено чл. 47. Основног закона о старатељству.

(2) Овај узраст у извесним законодавствима креће се између шесте, седме, дваенаесте, четрнаесте године. У другим правима; као што је случај са енглеским, не инсистира се на узрасту у његовом апсолутном смислу који би се односно на све правне полове, већ на узраст у његовом релативном дометању. Практично то значи да сваки правни посао „треба да одговара годинама малолетника“ (Видети: Edward Jenks, English civil Law, том први, Лондон, 1947, стр. 57).

У нашој доктрини проф. А. Гамс одређује узраст малолетника у овом случају негативним приступом, по коме акте располагања не могу предузимати „сасвим мала деца“ (Видети: Др. А. Гамс, Увод у грађанско право, Општи део, Београд 1963, стр. 96).

Међутим, иако израз „посао који одговара годинама малолетника“, као и формулација „сасвим мала деца“, не пружају објашњење које би било у довољној мери инструктивно за делатност судова, мислимо да је овакв еластичан приступ бољи од крутог става којим се инсистира на затварању активности детета одређеним узрастом који често није реалан, нити је у стању да ову специфичну област прати у њеној динамици и развоју. Узраст у овом случају нема ону функцију коју иначе има кад представља апсолутни основ за стицање пунолетства. У питању су, дакле, две потпуно различите правне ситуације од које је прва (пунолетство) везана за уношење извесности и сигурности у правни промет са прецизним разграничењем статуса личности, а друга за потребу да се правни промет одвија у оквиру права ако покажеу нагласену тенденцију да то чини и изван његових оквира. Притом квалитети субјекта нису битни ако околности које су везане за сам правни посао штите интересе малолетника и у одсуству тих нужних квалитета.

малолетног штићеника. Одсуство потребног искуства за обављање правних послова којима малолетник располаже правима из своје имовине ублажава се умањеним ризиком због незнатне вредности објекта правног посла.

Међутим, основна поставка ове концепције, која се састоји у одређивању појма правног посла мале вредности, у теорији и законодавствима је спорна. По схватању извесних аутора посао мале вредности улази у круг фактичких питања чије су претпоставке одређене мерилима која су обично варијабилна а најчешће арбитрарна. Па ипак, појам као што су „велики“, „средњи“ или „мали“ у домену вредности при сталној промени материјалних услова живота, ма колико то било тешко, могуће је одредити еластичним оквирима правног стандарда. У контексту оваквог приступа није тешко наћи заједнички језик кад се говори о послу мале вредности.

Треба приметити да се у законодавствима и доктрини не употребљава исти термин који треба да значи правни посао чији је предмет мале вредности.

Тако, у енглеском праву за означавање овог посла употребљава се израз „да је цена разумна“ (*reasonable price*) (3). Бугарско право служи се изразом да је ствар „обичне, ситне вредности“ (4). У нашој доктрини проф. А. Гамс инсистира на изразу „ситан посао“ (5). Међутим, други наши аутори сматрају да је израз „посао мале вредности“ нејасан и неодређен, те описују извесне послове које малолетник може обавити избегавајући употребу тог израза, али који послови, по својој суштини и објективном критеријуму, одговарају правном стандарду о послу мале вредности (6). Стога сматрамо да је израз „посао мале вредности“ довољно одређен да ствара могућност за еластична решења и да је уједно употребљив за законски текст с обзиром да није дат у дескриптивној већ у концептивној форми.

Кад је реч о овим пословима, треба приметити да француски Грађански законик одступа од правила да посао мора бити мале вредности ако су присутни одређени захтеви о превеницији интереса малолетника. Тако, у француском праву вредност предмета правног посла није од значаја ако је правни посао закључен у одређеној форми. Малолетник може располагати правима из своје имовине без обзира на вредност предмета поводом којих су та права настала, ако се правни посао закључи у форми

(3) Edward Jenks, Нав. дело, том први, Лондон 1947, стр. 57—58.

(4) Др Љубен Василев, Грађанско право на Народна Република Бугарна, Софија 1956, стр. 165.

(5) Др. А. Гамс, нав. дело, општи део, Београд 1963, стр. 96.

(6) Др Јуриј Штемплихар, Цивилно право, Љубљана 1957, стр. 19; Др Михаило Ступар, Грађанско право, општи део, свеска друга, Београд 1960, стр. 35. — У совјетској доктрини истим поступком служе се аутори Агарков, Генкин и други. Видети: Совјетско грађанско право, књига прва, Београд 1948, стр. 171. — Од француских аутора овом методом користе се René Savatier. По њему, малолетник може сам ручати у ресторану, дати да му се опере веш. „Далеко је од тога, каже Саватије, да су ови послови које је предузео без одобрења старатеља ништави“. Видети: Cours de droit civil, Том први, Париз 1947, стр. 253. — Међутим, треба се подсетити да посебно место у овом погледу заузима римско право. По њему правни посао малолетника не одређује се по његовој вредности, нити по његовом опису, већ по његовој неопходности за заштиту имовинских или афекционих интереса малолетника. Тако су у римском праву, кад је patria potestas почела да мења свој првобитни облик, infantes могли да самостално склапају правне послове који су за њих били неопходни.

која се законом захтева (чл. 1314). Форма правног посла у овом случају остварује циљ смањења ризика за малолетно лице, које се иначе постиже захтевима за малом вредношћу предмета правног посла.

2. ПРИРОДА ПРЕДМЕТА ПРАВНОГ ПОСЛА. — Објект права својине малолетног лица могу бити и ствари које су подложне брзом квару. То су обично плодови чије је време трајања ограничено. У циљу заштите интереса малолетних лица извесна права признају малолетнику посебну пословну способност за отуђење ових плодова. Сагласност законског заступника се у овом случају не тражи јер може касно уследити.

Ово схватање прихваћено је у бугарском праву. Уједно, треба приметити, да бугарско право не инсистира на малој вредности ових ствари (7).

У нашем законодавству овај случај није посебно предвиђен, а није одређен ни у нашој доктрини. Међутим, по нашем мишљењу, нема сметњи да се малолетном лицу омогући располагање правима на ствари које подлежу брзом квару. Малолетнику се мора допустити да својом радњом оствари самозаштиту својих интереса путем правног посла којим располаже правима на предмету подложном брзом квару, ако регуларна правна заштита у виду интервенције законског заступника, због своје спорости и нееластичности, не може да уследи у правом тренутку.

3. НАМЕНА ПРЕДМЕТА ПРАВНОГ ПОСЛА. — У упоредном праву сматра се пуноважним правни акт којим малолетно лице набавља ствари намењене личној употреби.

Тако, у бугарском праву малолетник може набавити ствари без сагласности свог законског заступника и без обзира на њихову вредност, ако објективно служе задовољењу „текућих и нужних потреба“ (8). Међутим, треба приметити да ово номинално одсуство ограничења предмета правног посла по његовој вредности носи у себи довољно реалну меру о објективној заштити интереса малолетног лица. Наиме, сасвим је евидентно да је у присутном појму о намени предмета правног посла садржано и прећутно ограничење вредности објекта правног посла, пошто ствари које служе текућим и нужним потребама имају у свакој средини, без обзира на посебне животне услове, своју разумну и приступачну вредност.

Исти је случај и у грчком праву. Према чл. 135. грчког Грађанског законика малолетник може слободно располагати правом на ствари која је намењена за „личну употребу“. Као и у бугарском праву и овај појам личне потребе довољно је одређен и ограничен без обзира на своју привидну неодређеност у ширину, односно изричито одсуство вредносне рестрикције.

Међутим, супротно овим законодавствима у мађарском Грађанском законнику се инсистира да ствари које служе „задовољењу уобичајених свакодневних потреба“ морају бити мале вредности (чл. 14. ст. 2) (9). Мађарско право је у овом погледу било опрезније не наслањајући се на процес дедуцирања приликом интерпретације, већ на одређен и прецизан став који је у законском тексту у довољној мери индициран.

(7) Др Љубен Василев, нав. дело, Софија 1956, стр. 167.

(8) Др Љубен Василев, нав. дело, Софија 1956, стр. 165.

(9) У самом законском тексту употребљава се израз: „мањи значај“.

У енглеском праву, у пословима ове врсте истиче се да ствари треба да служе „потребном и разумном комфору малолетника“ (necessaries) (10).

По грађанском законнику Луизијане ствари које малолетник у овом случају набавља морају бити намењене његовом образовању (чл. 1785. ст. 2). У овом случају сужен је круг у чијем се оквиру одређује предмет правног посла. Истовремено са сужавањем самог предмета, са његовом трансформацијом из неодређене масе добара у једну од функција самог родитељског односно старатељског права не јавља се потреба за рестрикцијом и ограничењем амбиција и жеља малолетника. Напротив, то ограничење под одређеним условима не би било ни пожељно ако се појављује као ограничење или негација самог образовног циља.

Према томе, у упоредном праву се приликом одређивања намене самог предмета правног посла инсистира на изразима: „текући и нужни“, затим „убичајени и свакодневни“ и најзад „потребни и разумни“. Међутим, у својој бити сви ови изрази само представљају различите облике којима се штите исти интереси малолетног лица. Потребности малолетника могу бити веома бројне и изванредно различите, а по својој вредности и интензитету у потпуној несразмери са нормалним управљањем и располагањем имовином детета. Због тога су ова еластична ограничења једног још еластичније одређеног предмета готово нужни у постављању прецизног и мање динамичног круга објективне заштите интереса малолетника.

У нашем законодавству ова активност малолетника у сфери правних послова чији је оквир одређен наменом свог предмета није посебно предвиђена. Међутим, мишљења смо да на њему није ни потребно посебно инсистирати, пошто се проблематика набављања ствари за личну употребу, са ограничењима која су довољно дата, може подвести под случај склапања правног посла мале вредности. У својој суштини све тешкоће и нужне потребе крећу се у оквирима приступачне, ограничене и могућностима одмерене вредности. Привидност ширине предмета, која је одређена хедонистичким оквиром људских потреба, сасвим је сужена обликом у коме се те потребе могу изразити. Због тога, процес ограничења потреба малолетника кроз разумну негацију њихове тоталности, практично значи посебно оживљавање па и директно присуство послова мале вредности.

4. ПОРЕКЛО СРЕДСТАВА С КОЈИМ МАЛОЛЕТНИК РАСПОЛАЖЕ.

— У извесним законодавствима циљ родитељског позива као и активности старатеља своди се на заштиту само одређених имовинских права малолетног лица. Изван круга тих права малолетнику се допушта да располаже правима која је прибавио путем поклона или која су му дата на слободно располагање.

Тако, по данском праву малолетно лице може слободно располагати правима које је прибавило путем поклона (11).

(10) Edward Jenks, нав. дело, том први, Лондон 1947, стр. 57—58.

(11) Arminjon, Nolde, Wolf, *Traité de droit comparé*, том други, Париз 1950, стр. 451.

По грчком Грађанском законнику малолетник са узрастом од четрнаест година може слободно располагати правом које му је у том циљу и дато (чл. 135). Исти је случај у немачком ⁽¹²⁾ и чилеанском праву ⁽¹³⁾.

По Отоманском грађанском законнику тјтор разумног малолетника може овоме дати извесна права на слободно располагање како би проверио да ли је малолетник способан за самостално предузимање правних радњи. Уколико малолетник на овој проби покаже одговарајућу меру зрелости, тјтор му може дати и остала права из његове имовине на слободно располагање (чл. 968) ⁽¹⁴⁾.

У нашем праву овај случај слободног располагања својим правима која припадају малолетном лицу по њиховом начину стицања или по њиховој „сепарацији“ из имовине детета, није нормиран. Па ипак, мишљења смо да се из постављеног круга ове проблематике за наше право може прихватити само случај у коме се малолетном лицу допушта да располаже правима која су му у том циљу дата. Такозвани „депарац“ је појава коју бележи наш свакодневни живот. У њему, без сумње, треба видети користан васпитни облик који постепено упознаје малолетника са значајем новца и његовим руковањем.

Међутим, чини нам се да и на овом облику правног посла којим малолетник чини самосталне акте располагања правима из своје имовине није потребно посебно инсистирати, пошто се и он може подвести под појам који се стандардно назива: посао мале вредности.

5. ТРАЈАЊЕ ПРАВНОГ ПОСЛА. — Као што је познато, у свакодневном правном промету велики број двостраних правних послова (уговора) извршава се одмах при њиховом закључењу. Ти послови обављају се по извесном аутоматизму, масовно (по квантитативном а не квалитативном критеријуму), без нарочитог расуђивања. Најчешће то се одиграва при куповини новина, цигарета у трафици, трамвајске и аутобуске карте или извесних мањих ствари у трговини.

За пуноважност ових послова које малолетник обавља не захтева се претходна или накнадна интервенција законског заступника. То је изричито предвиђено у чехословачком Грађанском законнику (чл. 12. ст. 1) и Грађанском законнику Мађарске (чл. 18. ст. 2).

У нашој доктрини ова схватања заступа проф. А. Гамс. По њему се слободно располагање својим правима које врши малолетно лице оправдава нужношћу тренутних правних послова за нормалан ток свакодневног живота ⁽¹⁵⁾.

Међутим, без обзира на објективну вредност ових схватања и њихово инсистирање да се богатство животних облика изрази и богатством правних концепција које те облике прате, по нашем мишљењу, без опас-

⁽¹²⁾ Ludwig Ennecerus, Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts, том први, Tübingen 1952, стр. 349.

⁽¹³⁾ Marc Bajotet, Les variations de l'incapacité du mineur à raison de son âge, Thèse, Париз 1941, стр. 220.

⁽¹⁴⁾ У нашем праву оваква могућност предвиђена је само за штићеника који се налази под старатељством због делимичног лишења пословне способности. И стари (чл. 44) и нови Основни закон о старатељству (чл. 47) ову могућност изричито предвиђају. Међутим, кад је реч о малолетницима онда родитељско а и старатељско право такву могућност искључују.

⁽¹⁵⁾ Др А. Гамс, нов. дело, Београд 1963, стр. 96.

ности од поједностављења у лошем смислу те речи, ни ове правне послове не треба посебно издвајати. И правни послови ове природе могу се подвести под појам: правни посао мале вредности. На овоме посебно инсистирамо с обзиром да има тренутних правних послова чија вредност није мала, а за које мислимо да је малолетнику потребно одобрење законског заштитника.

ЗАКЉУЧАК. — При једној сүмарној оцени ових изнетих схватања намеће се закључак да је у доктрини и упоредном праву дато објашњење једног истог феномена у различитим изражајним облицима. Због тога се његова сүштина, без обзира на варијације у којој се јавља, може изразити у обликү склапања правних послова мале вредности и отуђења плодова (ствари) које подлежу брзом квару. У контексту оваквог закључка намеће се формулација која може послужити као сүгестија за будући текст закона, да малолетно лице може пүноважно склопити правне послове и без интервенције родитеља односно староца ако чини акте располагања правима која се односе на ствари мале вредности и плодове који подлежу брзом квару.

Мислимо да се ова формулација, у којој сү присутна сва схватања која се залажу за одребене самосталност малолетника при актима располагања правима из његове имовине, може прихватити и за наше право приликом предстојеће кодификације породичног права.

Др Михаило Митић

НЕКЕ ОДРЕДБЕ О РАДНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ У ОСНОВНОМ ЗАКОНУ О РАДНИМ ОДНОСИМА

Основни закон о радним односима је израз напора да се изгради концепција самоуправних радних односа и самоуправног регулсања радних односа. Успех таквог подухвата умањују неки недостаци у погледу начина решавања и начина регулсања тих односа у извесним ситуацијама. Овде ће бити речи о неким од тих недостатака.

1) Основни закон о радним односима у члану 1. посебно истиче положај и улогу радних људи у утврђивању међусобних дүжности и права која потичу из удруженог рада. У члану 2, ст. 3. утврђује се право радне заједнице у погледу одлучивања о престанку рада против воље радника. Том одредбом је у ствари уведен појам радне заједнице као основни појам у Основни закон о радним односима. У даљем тексту Закона за њу се везују права и обавезе, како би се на тај начин што боље изразили нови карактер радних односа и нова улога и положај радног човека у заједници.

У поменутом члану (чл. 2, ст. 3) о престанку рада радника против његове воље говори се са становишта о томе ко има право да одлучује о престанку рада радника против његове воље и под којим условима. Са овог становишта одредба је прихватљива, али са становишта права радних људи није. Посебно не у погледу регулсања права радника. Одредбу у томе садржи и члан 103. Основног закона о радним односима.